

Onze holenbroeders

Sint-Gillis

HOE BETER WE ZE KENNEN,
HOE BETER WE ZE KUNNEN BESCHERMEN

Vogel tekeningen © Vincent Gavériaux — Illustration
nature www.illustration-nature.com

Voor advies, dank aan Erik Etienne, Alain Paquet,
Martine Wauters.

Graphic design : S.Monnoye – www.thisishomemade.be

EEN INITIATIEF VAN DE GEMEENTE SINT-GILLIS.

Dit verslag over onze hollenbroeders wordt uitgegeven door de gemeente Sint-Gillis en haar dienst Duurzame Ontwikkeling, die zich bevindt in het MaisonEcoHuis, gesubsidieerd door Leefmilieu Brussel, met als doel deze vogels beter te leren kennen om ze zo beter te kunnen beschermen. Zwarte gierzwaluwen, huismussen, pimpelmezen en koolmezen, zwarte roodstaarten, duiven, valken... Zoveel vogels die in de stad leven, heel kortbij en zelfs bij ons. Ze maken integraal deel uit van de biodiversiteit en van het natuurlijke erfgoed van onze steden. Het is dus van het allergrootste belang dat we hen beschermen.

Holenbroeders ?

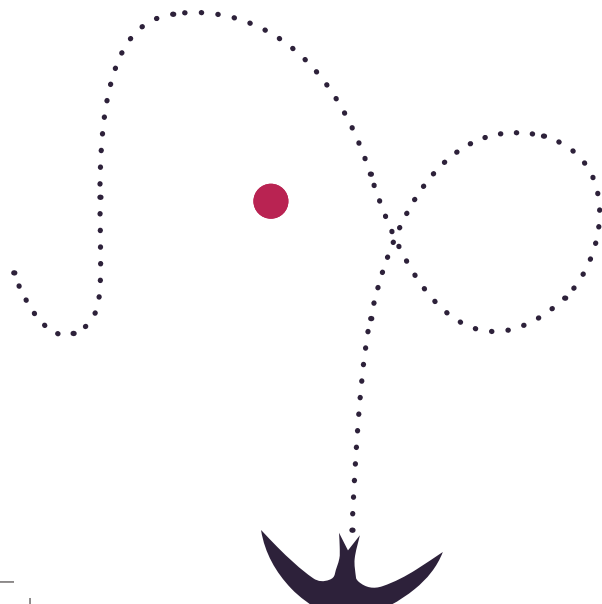
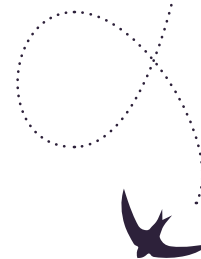
Holenbroeder, z. n. : broedt in het donker.

De zogenaamde “holenbroeders” zijn vogels die nestelen in holtes en gaten. Deze hollen kunnen op natuurlijke wijze ontstaan zijn (oude boomstammen, gaten in een berm, ...) of door de mens gemaakt (openingen onder daklijsten, gaten in muren, steigergaten, ...)

In tegenstelling tot de nestbouwers (merels, boerenzwaluwen, houtduiven, ...) zoeken de hollenbroeders eerst hun hol en bouwen er dan hun nest in, soms heel eenvoudig (slechts enkele takjes) zoals bijvoorbeeld de gierzwaluw. Afhankelijk van de diersoort moet het hol voldoen aan bepaalde vereisten voor wat betreft de oriëntatie, de hoogte, de diepte, de duisternis, de dichting, enz.

De beschikbaarheid van hollen in onze steden is van groot belang, want zonder hollen zijn onze hollenbroeders verloren omdat ze geen geschikte plaats meer kunnen vinden voor de geboorte en het grootbrengen van hun jongen.

Nader bekeken, leven er nog heel wat hollenbroeders in Brussel en Sint-Gillis. Ken jij er ?

ZWARTE
GIERZWALUW

Onze holenbroeders

Ontdek de meest voorkomende stedelijke holenbroeders.

Je kan ze gemakkelijk observeren en ze leven graag met ons samen, herken je ze en wonen ze in je buurt?

HUISMUS

PIMPELMEES

KOOLMEES

ZWARTE MEES

ZWARTE
ROODSTAART

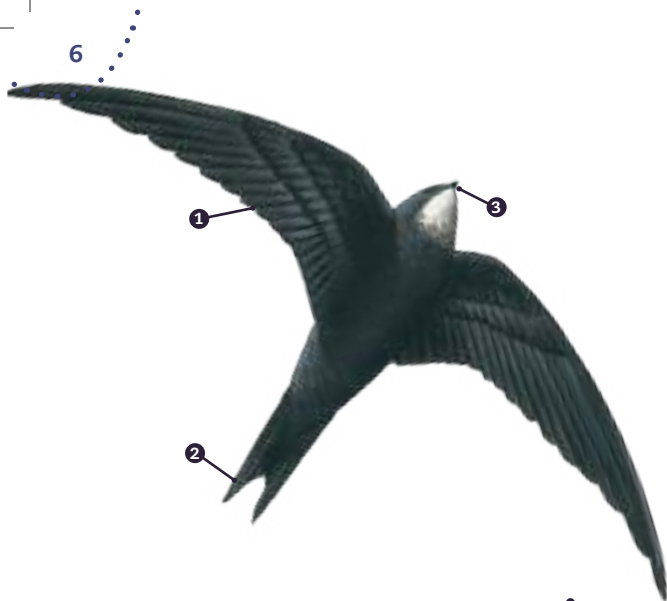
SPREEUW

ROTSDUIF

SLECHTVALK

1 Vleugels : lijkt op een sikkel of een spant, de vorm van de vleugels helpt je om de gierzwaluw en de huiszwaluw van elkaar te onderscheiden.

2 Staart : deze heeft niet altijd exact dezelfde vorm. Afhankelijk van de activiteit van de gierzwaluw is deze in een puntvorm bij hoge snelheid, breder tijdens het jagen en vierkant uitgespreid in bochten of bij bruusk verminderen van snelheid.

3 Bek : zijn bek gaat open tot achter zijn ogen !

GROOTTE

42 tot 48 cm (groter dan de huiszwaluw)

VOEDING

Eet uitsluitend insecten

GROEPSVORMING

Leeft in kolonies

TREK

9 maanden in Afrika en 3 maanden in België (mei-juni-juli)

HOLEN

Hoog, onder daklijsten, in steigergaten,

Infofiche

Zwarte gierzwaluw

APUS APUS — COMMON SWIFT

SPOTTEN

Gierzwaluwen zijn makkelijk te spotten: kijk gewoon omhoog en je ziet er wel een rondfladderen, hoog in de lucht (enkel van mei tot juli). Je ziet vooral de jonge gierzwaluwen in groep, schreeuwend door de straten, 's morgens vroeg of bij valavond. Het is daarentegen moeilijk om zijn nest te vinden, want een volwassen nestbouwer houdt van absolute discretie om geen aandacht naar zijn nest te trekken. Maar als je er een ziet, heb je veel geluk en is dit waardevolle informatie ! Laat het weten via observations.be of bij de gemeente in (maisonecohuis@stgilles.brussels).

HOLEN

Gierzwaluwen nestelen bovenop gebouwen (vanaf 5 meter), ze houden van voorgevels aan de straatkant en of ook van openingen in daklijsten of tussen 2 huizen of steigergaten. Omdat ze aan een hoge snelheid vliegen, hebben ze nood aan een open ruimte (dus geen bomen).

OM ZE TE HELPEN

- ▶ Plaats nestkastjes voor gierzwaluwen onder de daklijst*
- ▶ Laat steigergaten in de gevel vrij en laat 3 cm opening als er een afdekking van de steigergaten voorzien is
- ▶ Daklijsten aanleggen (met vliegopeningen erin)
- ▶ Integreer neststenen
- ▶ Word lid van de groep *Martinets de Saint-Gilles* of van de *GT Martinets van Natagora*

© Martine Wauters

© Manthrope

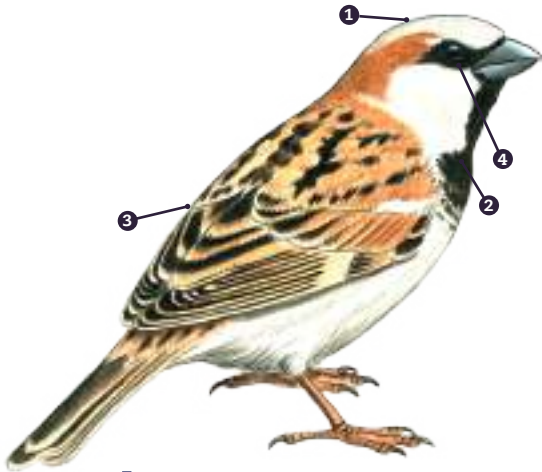

© Martine Wauters

Sint-Gillis beschermt haar gierzwaluwen!
In samenwerking met de groep Martinet de Natagora

* De gemeente Sint-Gillis voorziet en plaatst gratis nestkastjes voor gierzwaluwen bij haar inwoners (enkel indien de locaties perfect voldoen aan de noden van gierzwaluwen en als er nestkastjes in voorraad zijn), neem contact op met het EcoHuis.

de Huismus

PASSER DOMESTICUS — HOUSE SPARROW

SPOTTEN

Standvogel, mussen kunnen het hele jaar door gespot worden. Je kan het typische "tsjiep-tsjiep" van de mannetjes horen vanaf januari, vanaf april voeden de mussen hun jongen en in de zomer houden ze zich stil en zijn ze discreter: de jongen zie je in groep. Mussen leven in een kolonie en hun territorium is vrij beperkt (+/- 500m rondom de kolonie). Als je mussen spot, is de kans groot dat er een kolonie in de buurt is, ideaal als je hen wil helpen !

HOLEN

Mussen nestelen in heel wat verschillende holen en soms ook in klimop of dichte struiken. Het is belangrijk dat de ruimte vrij is om uit te vliegen en beschut is tegen katten.

Infotiche

GROOTTE

25-30 cm

VOEDING

Volwassen dieren eten zaden en de jongen eten insecten

GROEPSVORMING

Leeft in kolonies

TREK

Leeft het hele jaar door in België

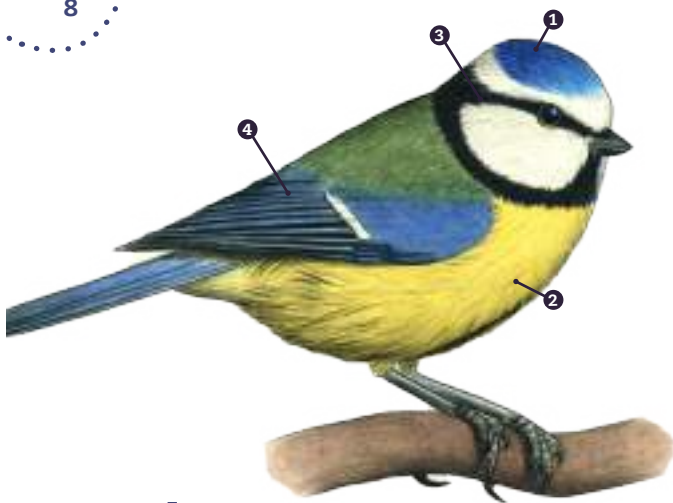
HOLEN

Op gebouwen van 3 tot 10 m, steigergaten

OM ZE TE HELPEN

- ▶ Plaats een klassiek nestkastje (meerdere plaatsen, vliegopening van 35mm)
- ▶ Integreer neststenen, nestpannen
- ▶ Hou je steigergaten vrij
- ▶ Ga nog een stapje verder: de Groupe Moineaux biedt een gratis kit aan (nestkastjes, voederbakjes, enz.) aan gemotiveerde inwoners van Sint-Gillis die in de buurt van een kolonie mussen wonen (ook volgens beschikbaarheid van voorraad)

- ❶ **Kruin** : blauwe.
- ❷ **Borst** : geel aan de onderkant en zwarte vlek op de borst.
- ❸ **Oog** : zwarte wenkbrauwlijn.
- ❹ **Vleugels** : Blauw met groene vleugels, heel herkenbaar.

Mannetjes en vrouwtjes :
identiek.

GROOTTE

12-14 cm

VOEDING

Eet insecten in het volle seizoen en zaden en vruchten in de winter

GROEPSVORMING

Territoriaal

TREK

Standvogel bij ons (= leeft het hele jaar door in België)

HOLEN

In oude boomstammen en in gebouwen

Infofiche

de Pimpelmees

CYANISTES CAERULEUS – EURASIAN BLUE TIT

SPOTTEN

De pimpelmees komt veel voor in onze steden en is makkelijk te spotten het hele jaar door, zowel in de winter als in de zomer. Actief, behendig en snel, hij zit niet stil en verplaatst zich onophoudelijk van de ene tak op de andere, kop naar boven en dan weer naar beneden, houdt alle hoeken in de gaten. Hij zit meestal in bomen en maar zelden op de grond.

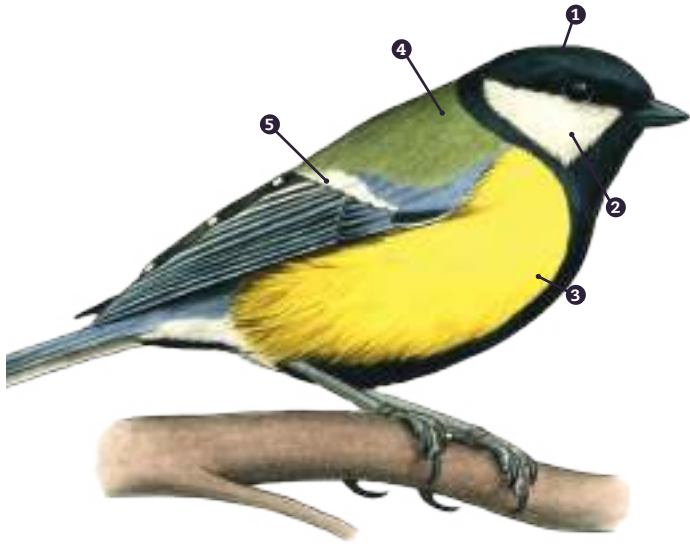
HOLEN

Oorspronkelijk nestelde deze mees in openingen in oude boomstammen. Deze worden meestal omgehakt en zijn steeds minder aanwezig in de steden. De pimpelmees heeft dus zijn toevlucht genomen tot de hopen in onze gebouwen. Hij heeft een vliegopening nodig van 2,7 tot 2,8 cm, te klein dus voor zijn concurrenten, waaronder de koolmees.

OM ZE TE HELPEN

- ▶ Plaats een klassiek nestkastje (vliegopening van 28 mm)
- ▶ Plaats een voederbakje met zaden (zadenmix uit de biolandbouw) of een bakje met water (om te drinken of te baden)
- ▶ Plant een klimplant (klimop, wilde wingerd, ...), planten met bloemen (zonnebloem, bernage, ...) bomen.

- ❶ **Kop** : zwarte.
 - ❷ **Wangen** : witte.
 - ❸ **Gele buik en zwarte lijn op de buik** (in tegenstelling tot de pimpelmees die een vlek heeft).
 - ❹ **Rug** : groen.
 - ❺ **Vleugels** : witte vlek.
- Mannetjes en vrouwtjes** : identiek.

Infofiche

GROOTTE
23-26 cm (grote mees)

VOEDING
Eet insecten in het volle seizoen en zaden en vruchten in de winter

GROEPSVORMING
Territoriaal en in groep levend

TREK
Standvogel bij ons (= leeft het hele jaar door in België)

HOLEN
Natuurlijk en kunstmatig

de Koolmees

PARUS MAJOR — GREAT TIT

SPOTTEN

Komt ook veel voor in onze steden, makkelijk te spotten. Net als de pimpelmees is ook de koolmees behendig en snel. Meestal in bomen en soms op de grond. Hij onderscheidt zich omdat hij groter is. Zit regelmatig aan de voederbak.

HOLEN

Natuurlijk en kunstmatig, de koolmees neemt snel je nestkastje in. Zijn vliegopening is groter dan deze van de pimpelmees.

OM ZE TE HELPEN

- ▶ Plaats een klassiek nestkastje, 32 mm (vliegopening)
- ▶ Plaats een voederbakje met zaden (zadenmix uit de biolandbouw) of een bakje met water (om te drinken of te baden)
- ▶ Plant een klimplant (klimop, wilde wingerd, ...), planten met bloemen (zonnebloem, bernage, ...) bomen.

- 1 **Vleugels** : witte strook.
- 2 **Achterkant van de kop** : witte vlek.
- 3 **Wangen** : witte vlek / beide geslachten identiek.
- 4 **Bek** : aangepast voor het openen van dennenappels.

Mannetjes en vrouwtjes : identiek.

Infofiche

GROOTTE

18-19 cm (kleine mees)

VOEDING

Eet insecten in het volle seizoen en zaden (van naaldbomen) in de winter

GROEPSVORMING

Leeft in groep

TREK

Standvogel bij ons (= leeft het hele jaar door in België)

HOLEN

Gaten in bomen, muren, hopen in de grond

de Zwarte mees

PERIPARUS ATER — COAL TIT

SPOTTEN

Kan verward worden met de koolmees, maar de zwarte mees is minder kleurrijk (geen blauw, geel of groen). Hij is actief en voelt zich thuis in naaldbossen waar hij zich in de winter voedt met zaden. Alleen of per koppel in de nestelperiode, kan opnieuw een grote groep vormen voor de rest van de winter.

HOLEN

Gaten in oude bomen, hopen in gebouwen, hopen, de zwarte mees kan ook nestelen in hopen in de grond: spleten in rotsen, openingen tussen wortels, kleine holletjes. Nesten kort bij de grond worden vaak snel verwoest (door roofdieren, door mensen of door de regen).

OM ZE TE HELPEN

- ▶ Plaats een klassiek nestkastje (met een vliegopening van 25 tot 27mm)
- ▶ Plaats een voederbakje met zaden (zadenmix uit de biolandbouw) of een bakje met water (om te drinken of te baden)
- ▶ Plant een klimplant (klimop, wilde wingerd, ...), planten met bloemen (zonnebloem, bernage, ...) bomen.

Niet te verwarren

Koolmees

Zwarte mees

Glanskop

- 1 Kop :** letwat lichtere.
2 Vleugels : witte vlek.
3 Staat : rode.
Vrouwte : minder kleurrijk.

Infofiche

GROOTTE

23-26 cm

VOEDING

Eet insecten, wat bessen en vruchten aan het einde van het seizoen

GROEPSVORMING

Territoriaal

TREK

Gedeeltelijke trekvogel

HOLEN

Halfopen

de Zwarte roodstaart

PHOENICURUS OCHRUROS — BLACK REDSTART

SPOTTEN

Je vindt de roodstaarten het hele jaar door in België. Ze zijn weinig schuw en je vindt ze op een open plek, zingend of op zoek naar voedsel. Ze zijn zenuwachtig, spartelen als een roodborstje en huppelen op de grond. Ze zijn vrij makkelijk te herkennen en hun zang en roep zijn nogal kenmerkend (als het verfrommelen van papier).

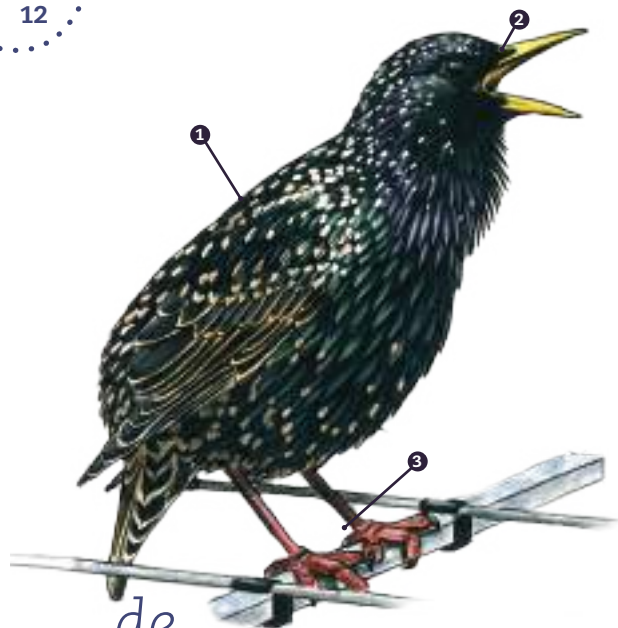
HOLEN

Zwarte roodstaarten noemt men semiholenbroeders omdat ze eerder nestelen in rotsspleten of open uithollingen dan in echte gaten. Hun nest is nogal eenvoudig.

OM ZE TE HELPEN

- Er bestaan verschillende soorten nestkastjes die je op verschillende locaties en verschillende steunen kan plaatsen. Aangezien de nestkastjes halfopen zijn, moet je dus goed opletten dat je ze buiten bereik van roofdieren (katten, marters, enz.) en beschermt tegen weer en wind plaatst.

de Spreeuw

STURNUS VULGARIS – COMMON STARLING

SPOTTEN

Er zijn steeds minder spreeuwen. Ze hebben nood aan een open ruimte om te eten en aan een hol voor hun voortplanting. Je ziet ze vaak met velen tegelijk op de grasvelden in parken op zoek naar voedsel, soms storten hele horden zich op fruitbomen zoals kersbomen (waardoor ze als schadelijk worden gezien).

OM ZE TE HELPEN

- ▶ Jaag ze niet weg, ook niet als ze een nestkastje innemen dat oorspronkelijk niet voor hen was bedoeld.

❶ **Verenkleed** : doffer in de winter, glanzend zwart, groene schijn.

❷ **Bek** : gele (mannetje) of vaal roze (vrouwje).

❸ **Potten** : gekleurde.

Kan verward worden met de merel, maar hij heeft een langere gestalte.

Infofiche

GROOTTE

31-40 cm

VOEDING

Eet insecten in het volle seizoen en is een grote liefhebber van vruchten

GROEPSVORMING

Leeft in groep (slaapt in groep)

TREK

Gedeeltelijke trekvogel

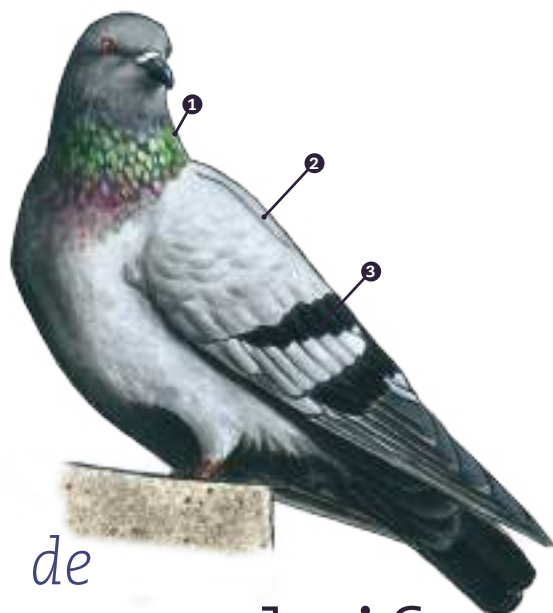
HOLEN

Natuurlijke holen en openingen in rotsen

HOLEN

Ofwel natuurlijk zoals spechtengaten, ofwel kunstmatig in onze steden, spreeuwen houden van holen onder daken of vrij hoge afdaken.

de Rotsduif

COLUMBA LIVIA — ROCK DOVE

SPOTTEN

Je vindt de rotsduif zowat overal. Op de grond op zoek naar voedsel, in vlucht, hoog onder daklijsten,... In de winter vormen ze grote groepen.

OM ZE TE HELPEN

- Stadsduiven zijn er in overvloed, het is dus verboden ze te voeren. Duiven kunnen perfect zelfstandig hun voedsel vinden en hun overpopulatie brengt heel wat overlast met zich mee, zoals het vuil van hun uitwerpselen, het overdragen van ziektes, ...

- ❶ **Hals** : groene, paarsachtige schijn.
- ❷ **Verenkleed** : grijs.
- ❸ **Vleugels** : zwarte lijnen.

Infofiche

GROOTTE
63-70 cm

VOEDING
Kruimels, zaden, ...

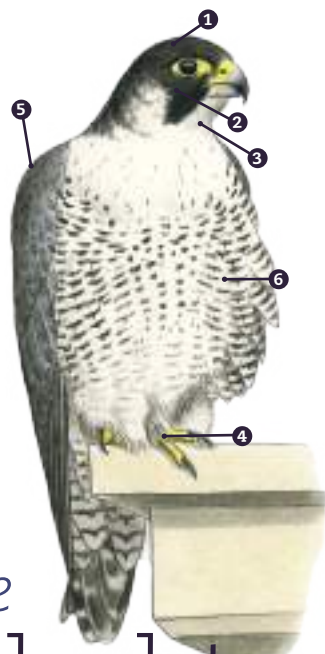
GROEPSVORMING
Leeft in groep

TREK
Standvogel

HOLEN
Gaten en holen van alle soorten

- ❶ **Kop:** zwart.
- ❷ **Baardstreep:** zwart.
- ❸ **Bek en poten:** geel.
- ❹ **Onderkant:** grijs.
- ❺ **Bovenkant:** gespikkeld.
- ❻ **Keel:** wit.

GROOTTE

Het mannetje is 85cm,
het vrouwtje 115cm

VOEDING

Vogels in vlucht (vooral duiven)

GROEPSVORMING

Territoriaal

TREK

Standvogel

HOLEN

In kliffen of steengroeves, op
gebouwen

Infociche

de Slechtvalk

FALCO PEREGRINUS — PEREGRINE FALCON

SPOTTEN

De slechtvalk is erg kosmopolitisch en er leven meer dan 10 koppels in Brussel, waarvan 1 op het stadhuis van Sint-Gillis! Meestal zit de slechtvalk hoog. Hij kan zich daar richten op zijn prooi (een vogel in vlucht) en deze aanvallen aan recordsnelheden (met pieken van 400km/u!).

HOLEN

Oorspronkelijk nestelt de valk hoog op kliffen of in oude steengroeves, maar hij is aan de stad gewend geraakt en je vindt zijn nesten bovenop grote gebouwen (basiliek, stadhuis, kathedraal, kerk, ...)

OM ZE TE HELPEN

- ▶ Verstoor de nesten niet: meer en meer nestplaatsen, vooral op kliffen, worden bezocht door sportievelingen (klimmers, deltavliegers, enz.)
- ▶ Neem de eieren niet op (dit is bij wet ten strengste verboden)

© Faucon pour tous

Handige tips

Het juiste moment voor het plaatsen van de nestkastjes : meestal in de winter, de vogels hebben dan tijd om er eens naar te komen kijken en ze eventueel het komende seizoen in gebruik te nemen om erin te nestelen. Ze kunnen ook dienstdoen als schuilplaats bij slechte weersomstandigheden. Maar het kan geen kwaad om ze buiten het koude seizoen te plaatsen.

Oriëntatie: logischerwijs vermijd je plaatsen waar veel wind is of waar het kan binnen regenen (vermijd dus een westelijke oriëntatie). Vermijd ook plaatsen waar het heel warm is in het volle seizoen, de jongen zullen het veel te warm krijgen (vermijd dus ook een volledig zuidelijke oriëntatie).

Plaats ze steeds (!) buiten bereik van roofdieren (katten, ratten en andere stedelijke roofdieren). Een schattig huisdier, maar de kat blijft wel de grootste bedreiging voor de vogels in de steden.

Vergeet niet dat **het nestkastje altijd buiten staat of hangt**, dus als je het zelf maakt, gebruik dan stevig hout (douglas of lork), liefst van Belgische oorsprong, uiteraard zonder giftige producten. Als je het wil verven, kan dit met lijnolie.

Maak ze schoon in de herfst door hetgeen erin is achtergebleven te verwijderen (de restanten van het nest, soms een dood uitgedroogd jong), was ze uit met water (zonder producten of reinigingsmiddelen) en plaats ze terug.

Als een andere soort dan oorspronkelijk voorzien in je nestkastje intrekt, maak je dan geen zorgen. **Dat is nu eenmaal de natuur!**

Verstoer in geen geval het nest dat zich in je nestkastje bevindt. Bekijk het vanop afstand, plaats een voederbakje en water als het heel warm is of als het vriest. Je kan een verrekijker kopen als je de vogels van dichtbij wil bekijken zonder ze te storen. En deel je waarnemingen op observations.be of op de tellingsdagen "Raad eens wie er in mijn tuin komt !" van Natagora.

De steigergaten

Dit zijn openingen aanwezig in de gevels van oude Brusselse huizen. Ze worden steigergaten genoemd omdat ze vroeger gebruikt werden om steigers op de gevel te bevestigen.

Deze steigergaten zijn van onschatbare waarde voor de diersoorten die gebruik maken van hopen, en dit zijn niet alleen vogels, maar ook vleermuizen en insecten. Ze kunnen erin nestelen, maar ze schuilen er ook voor slecht weer of vinden er insecten om te eten. Ook hebben ze een architecturale waarde.

De problemen doen zich voor bij gevelrenovaties en nieuwbouw:

- ▷ **Bij renovaties :** meestal worden de steigergaten opgevuld (van binnenuit of van buitenaf) en de vogels die erin nestelen worden soms zelfs levend ingemetseld of ze komen terug en vinden hun nest niet meer waardoor ze gedesoriënteerd raken (het kost hen heel veel tijd en energie om een nieuw hol te vinden).
- ▷ **Bij nieuwbouw :** meestal wordt er niets voorzien voor hopenbroeders, wat erg jammer is. In sommige meer gesensibiliseerde landen is dit echter wel het geval. In Nederland bijvoorbeeld wordt aan architecten gevraagd om een aantal voorzieningen voor hopenbroeders te voorzien.

Momenteel heeft Sint-Gilles nog heel wat steigergaten beschikbaar, wat zeer positief is, maar dit patrimonium moet beschermd worden! Het is dus van het grootste belang dat de steigergaten open blijven, dat de afgedekte steigergaten weer worden vrijgemaakt (in de vorm van sterren, leeuwenkoppen of rechthoeken) met openingen van 3 cm (op aanraden van het EcoHuis).

Het concept van onze steden moet dus in vraag worden gesteld: door het creëren van gastvrije leefgebieden (en dus niet enkel natuurlijke leefgebieden) voor onze fauna en flora verbeteren we de biodiversiteit van de steden.

Een stapje verder gaan

Het MaisonEcoHuis, dienst Duurzame Ontwikkeling van de gemeente Sint-Gillis, steunt en lanceert initiatieven om de vogels te beschermen.

Er lopen twee belangrijke projecten :

DE TERUGKEER VAN DE MUSSEN :

Onder leiding van de "groupe Moineaux" (bestaande uit vrijwilligers) en gesubsidieerd door het Wijkcontract Voorplein-Morichar. De "groupe Moineaux" geeft raad en deelt kits uit voor mussen aan inwoners van Sint-Gillis die in de buurt van een kolonie mussen wonen. Voor meer info kun je hen steeds contacteren (moineaux1060@gmail.com).

DE ZWARTE GIERZWALUWEN IN SINT-GILLIS :

Onder leiding van het MaisonEcoHuis en zijn vrijwilligers, wordt gesubsidieerd door Leefmilieu Brussel, voorziet en installeert gratis nestkastjes voor gierzwaluwen bij particulieren (volgens beschikbaarheid van de plaatsen), inventariseert de nesten van gierzwaluwen, werkt samen met architecten en de stadsdienst om de hollen in Sint-Gillis te beschermen, en werkt samen met de groep Martinets de Natagora..

Voor al je vragen :

maisonecohuis@stgilles.brussels
02/533 95 90 — Fortstraat 33,
1060 Brussel
www.maisonecohuis.be

Enkele adressen voor nestkastjes :

de boerderij Nos Pilifs (vooral hun nestkastje voor gierzwaluwen), de groene winkel van het Belgisch Verbond voor de Bescherming van de Vogels, de boomkwekerij Ecoflora, Vivara (en haar nestkastjes in samenwerking met Natagora), Schwegler.

Je kan ook zelf je nestkastje bouwen of beroep doen op een timmerman of schrijnwerker.

Enkele organisaties om te onthouden:

Natagora, Aves, Belgisch Verbond voor de Bescherming van de Vogels, Natuurpunt.

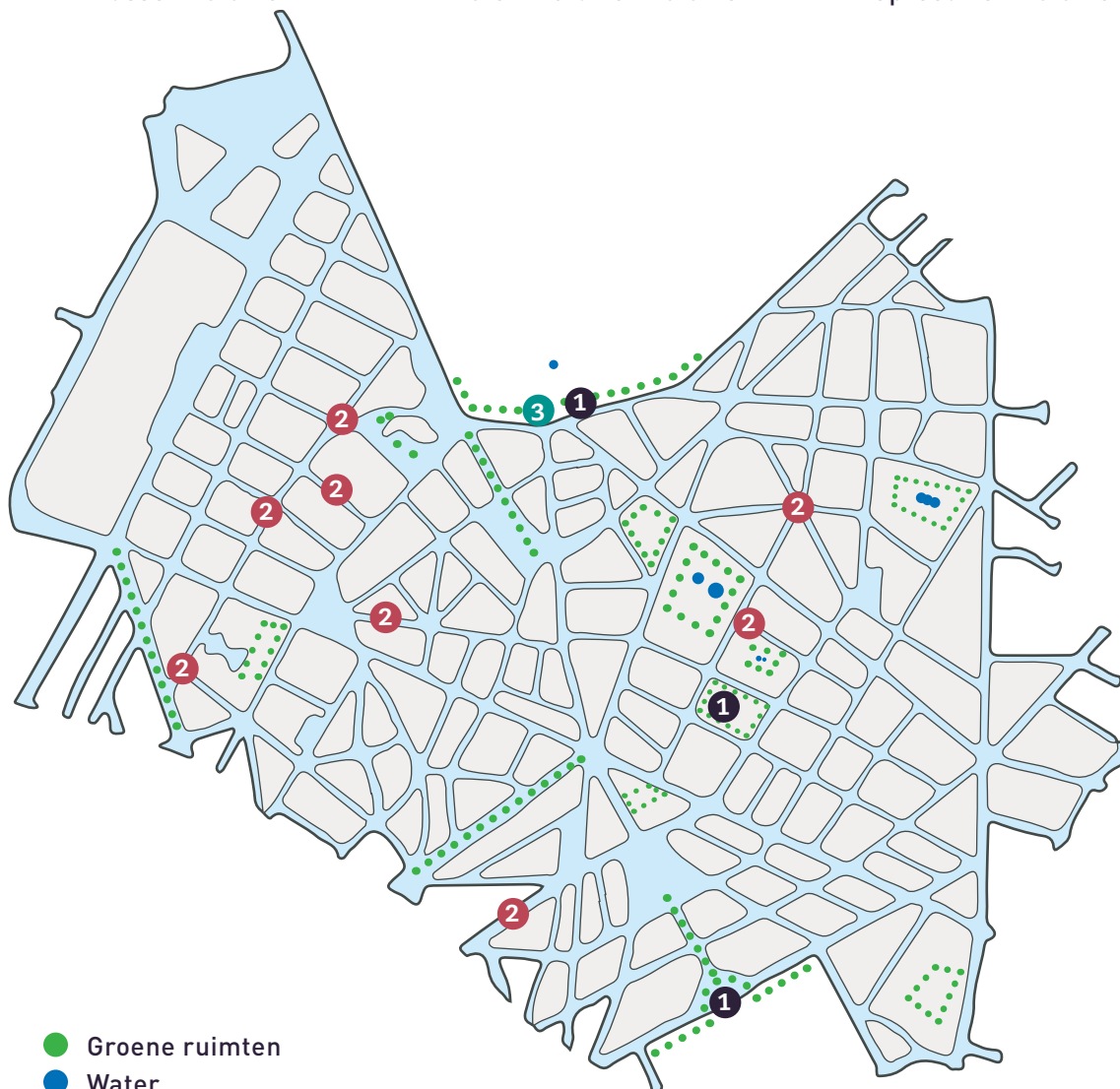
Mussen kolonie

Gierzwaluwen kolonie

Spreeuwen Kolonie

Ontdek alle projecten van de dienst voor Duurzame Ontwikkeling van de gemeente Sint-Gillis op www.maisonecohuis.be

Ontdek ook de projecten van de Cel Stedelijk Groen van de gemeente Sint-Gillis op stgilles.brussels